

ja el a 67/3 sz. lelőhelytől. A lelőhely nyomvonalba eső része a Tetves-pataktól K-re található dombokon fekszik. A 2005. április 15. és június 29. között végzett megelőző ásatáson 14 872 m²-en 262 objektumot tártunk fel.

A lelőhely legkorábbi időszakát a *dunántúli vonal-díszes kultúra* késői szakaszának gödrei jelentik. Az objektumok egy csoportban helyezkedtek el, sekély mélységben maradtak meg, kevés leletanyagot tartalmaztak.

A lelőhely objektumainak legnagyobb része a *rézkorra* tehető. A középső rézkori Balaton–Lásinja kultúra több kisebb-nagyobb gödre mellett, nagyobb számú objektum keltezhető a késő rézkorra, a Boleráz időszakra illetve a badeni kultúra klasszikus időszakára. Gödröket, egy kemencét valamint 3 igen nagyméretű (az egyik esetben körülbelül 35 m hosszú), szabálytalan alakú, kérdéses funkciójú objektumot tártunk fel. Néhány, a lelőhely középső részén, egymás közelében elhelyezkedő objektum a *bronzkor* korai szakaszára – valószínűleg a Somogyvár–Vinkovci kultúra időszakára – tehető. A késő bronzkorra kevés, a területen elszórtan elhelyezkedő gödör datálható.

Az őskori objektumokon kívül jelentős számban voltak a lelőhelyen *avar kori* objektumok. Több gödör, cölöplyuk, árok mellett egy kutat és több külső kemencét is feltártunk. A lelőhely déli részén egy három koncentrikus árokból álló árokrendszert találtunk, ennek tengelye a nyomvonalától keletre lévő dombtetőn volt. Az árkok az avar település sűrűbb, kemencékkel rendelkező részénél jóval délebbre voltak. A lelőhelyen öt külső kemencét, valamint egy olyan kemencebokrot is kibontottunk, ahol három kemence tartozott egy előtérgödörhöz. A tüzelőberendezések két csoportot alkotva helyezkedtek el a területen. A külső kemencék lekerekített téglalap alakú, viszonylag nagyméretű és mély előtérgödörrel rendelkeztek. Az egyik kemence (252. sz. obj.) előtérgödörében egy melléklet nélküli, háton fekvő, kissé felhúzott lábú csontváz feküdt. A halott még a kemence gödrének feltöltődése előtt került az objektumba. Egyértelműen lakóházként meghatározható objektum nem volt a lelőhelyen. A terület déli részén több cölöplyuk ovális alakú területet fogott közre – feltehető, hogy valamilyen könnyűszerkezetes épület nyomát jelzik. Az avar kori gödrök egy része méhkas alakú, nagyméretű, viszonylag kevés leletanyagot tartalmazó tárolóverem volt. Feltártunk szűk átmérőjű, mély gödröket is, melyek általában erősen hamus-paticsos betöltéssel bírtak. Egy kút is volt a területen, amelyet 6,5 m mélységig bontottunk ki. Felső részének betöltésében nagy mennyiségű edénytöredéket találtunk. Több esetben az összetört edények darabjai között növényi maradványokat is felfedeztünk. A kút általunk feltárt részében nem volt faszervezetnek nyoma.

Munkatársak: Mészáros Szilvia, Varga Gyula, Beke Zsolt, Móricz Róbert technikusok.

MOLNÁR ISTVÁN – SIPOS CARMEN

23. Balatonlelle–Rádpusztá, romtemplom mellett (Somogy megye) R, B, Ró, A, Á

A 67/5 sz. lelőhely a 67. sz. út nyomvonalának Balatonlelle és Rádpusztá közötti szakaszán, Rádpusztától és az Árpád-kori romtemplomtól Ny-ra, a Tetves-pataktól K-re található. A 2005. június 27. és november 16. között végzett megelőző feltáráson 9837 m²-en 650 objektumot bontottunk ki. A feltárással megállapíthattuk, hogy a különböző történelmi korokban máshol volt a most Ny-ra elterülő mocsaras, zsombékos résznek a határa. A terület jelentős részén sötétbarna-fekete mocsári talajba ásták az objektumokat, ez a réteg helyenként 3 m mély is lehetett, helyenként fedte is a régészeti jelenségeket. Ebben a rétegben sokszor nagyobb mennyiségű, objektum nélkül jelentkező leletanyagot találtunk, római és őskori kerámiatöredékek mellett több bronztű is előkerült.

A lelőhely legkorábbi időszakát a *rézkori* Balaton–Lásinja kultúra gödrei képviselik. Az objektumok a lelőhely középső és É-i részén, nagyobb területen, elszórtan jelentkezték. Négy zsugorított sírt is kibontottunk, ezekből kettő késő rézkori. A két sír nagyjából párhuzamosan, egymástól körülbelül 4 m-re helyezkedett el. Mindkét esetben zsugorítva, jobb oldalukra fektetve, nagyjából É–D-i tájolással temették el az elhunytakat. Közös jellemzője a síroknak, hogy a vázhoz tartozó koponyán kívül több emberi koponya, illetve koponyatöredék volt bennük. A 415. sz. sírban a vázhoz tartozó koponyától északra még négy koponya feküdt, az alkar alatt is találtunk egy koponyatöredéket. Három edényt tettek a csuklóján réz karperecet, a nyakában átfűrt gyöngyöt viselő elhunyt mellé. A másik sírban (367. sz.) eltemetett halott koponyája alatt egy betört koponya feküdt, a térdénél is koponyatöredék volt. Az alsó lábcsontok mellett átfűrt állatfogak voltak, amelyeket valószínűleg felfűzve, ékszerként viselt tulajdonosa. Két sír melléklet nélküli volt.

A *középső bronzkorból* az észak-dunántúli mészbetétes kerámia öt urnasíráját és egy szórt hamvas temetkezését találtuk meg. A sírok egymáshoz viszonylag közel, ívelt vonalban helyezkedtek el, három erősen sérült, ezekben csak az edények alját, valamint az egyikben két kis edényt találtunk meg. Feltehető, hogy több magasan fekvő sír megsemmisült a mezőgazdasági művelés során. Az épen maradt sírokban az urnákat tállal fedték le, belsejükbe kisebb edényeket tettek. A 362. sz. sír nagyméretű urnájának szétbontásakor a földjében több kisebb edény töredékeit találtuk meg. A 348. sz. sír urnáját tállal fedték le, belsejében a hamvakra helyezve hét kisebb méretű, mészbetétes díszű edény – két tál és öt kis pohár – feküdt. A sírban az urna mellett volt egy kisebb méretű edény, ezt is tállal fedték le, a belsejébe három edényt tettek. A 374. sz. szórt hamvas rítusú sírnál körülbelül huszonöt edényt sikerült elkülöníteni, egy részük megsérült, töredékes állapotban maradt meg. Ezek többsége sűrűn egymás mellett, téglalap alakba rendezve feküdt, a hamvakat

ezek között, illetve alatt találtunk meg. Két nagyobb edény ezektől kissé távolabb, az ovális gödör széleihez közel helyezkedett el. Állatcsontot, valószínűleg ételmeléklet maradványát találtunk az edényeken, illetve az egyik tálban.

Egy *késő bronzkori* – a késő halomsíros és az urnamezős kultúra időszakára datálható – település nagyméretű gödreit, árkait, kemencéit tártuk fel még. Az objektumok a lelőhely egész területen elszórtan helyezkedtek el, a lelőhely É-i végében sűrűsödtek. Itt egymástól 10–15 m-re voltak a nagyméretű, igen mély tárolóvermek, ezek – méreteikhez képest – viszonylag kevés leletanyagot tartalmaztak.

A lelőhelyen előkerült objektumok többsége a *római korra* keltezhető. Kibontottunk 13 földbe mélyített épületet, valamint nagyszámú cölöplyukat, amelyek elhelyezkedése némely esetben egyértelműen felszíni épületre utalt. Egy füstölő és számos kenyérsütő kemence mellett találtunk öt edényégető kemencét is. Előkerült négy nagyméretű kút, több árok és számos kisebb-nagyobb gödör, tárolóverem, valamint három, igen mély és nagyméretű (körülbelül 20–25 m hosszú, 10 m széles) objektum, amelyek valószínűleg agyagnyerő gödrök voltak.

A földbe mélyített épületek döntő része DNy-ÉK tájolású volt. Általában a két rövid oldaluk közepén volt egy-egy cölöplyuk, amelyben egykor az ágasfák álltak. Előfordult, hogy az épület közepén egy harmadik cölöplyuk utalt egy középágásra, vagy a két cölöplyuk tengelyében egy keskeny, sekély árok volt. Az egyik esetben a rövid oldali nagyobb ágasfa helyét jelző cölöplyukak mellett az épület gödrének sarkaiban is voltak kisebb cölöplyukak. A házgödrök fala általában közel függőleges volt vagy meredeken szűkült, egy esetben a gödör déli, hosszabb oldali fala rézsús, lejtős volt, ez talán a bejárat helyére utal. Több esetben sikerült keményre járt illetve tapasztott padló maradványait megfigyelnünk. A 149. sz. épülettől délre nagyobb méretű cölöplyukak rajzoltak ki egy felszíni épületet vagy épületrészt.

A lelőhelyen talált tüzelőberendezések igen nagy formai és funkcionális változatosságot mutattak. Több szabadban álló, földbe vájt kemencét bontottunk ki. Ezek lekerekített sarkú téglalap vagy ovális alakú előtér-gödörrel rendelkeztek. A lelőhely É-i részén egy füstölő-kemence is előkerült. Ezt egy kerek előtér-gödörből vájták földbe, a körülbelül 130 cm-es, lefelé tartó, lejtős járat a végén derékszögben elfordult, ahol egy 35 cm átmérőjű kürtöt alakítottak ki. Jól megfigyelhető volt, hogy az objektum alja az elején, az előtér-gödörnél égett ki a legerősebben. Itt gyújtottak tüzet, amelynek füstje lehűlve távozott az objektum kürtőjén. A füstölő járatának hosszúsága és lejtése elősegítette a füst minél alacsonyabb hőmérsékletre való hűtését.

A lelőhelyen talált edényégető kemencék három jól elkülöníthető csoportba sorolhatóak. Két földbe vájt, rostélyos edényégető kemencét bontottunk ki. Ezek hosszú-

kás munkagödörrel rendelkeztek, a tűzterületet nem osztotta borda. Az edényégető kemencék közül három téglából épült. Az objektumok szétbontásakor jól megfigyelhető volt építésük módja. Először kiásták és kiégették gödrüket, majd ebbe építették nyers – eredetileg kiégetetlen – téglából a téglalap alakú kemencék rézsús falát és rostélyát. A téglák ezután, már a helyükön égtek ki, ennek köszönhetően a belső részükön erősen, a külső oldalukon sokkal kevésbé égtek át. Az egyik kemence (269. sz.) nagyobb méretű és jobban megépített volt, téglából épített járat kötötte össze előtér-gödörét, a tűztérrel. A nagyobb és az egyik kisebb méretű, téglából épített edényégető kemencéhez egy közös előtér-gödör tartozott. A két objektum között nem látszott időbeli eltérés, az előtér-gödör egyszerre töltődött fel. Közvetlenül mellettük egy hagyományos, földbe vájt, rostélyos edényégető kemence helyezkedett el. A három objektumot körülvevő, általában párosával álló cölöplyukak, valamilyen könnyűszerkezetes építmény, tetőnyomai voltak. A három különböző fajtájú edényégető és az ezeket körbevevő cölöplyukak, egy olyan műhelyre utalnak, ahol talán funkcionális eltérés volt a különböző típusú kemencék között.

Két nyújtott csontvázas, viszonylag gazdag melléklettel eltemetett sír biztosan, egy melléklet nélküli sír pedig feltételesen a római korra tehető. Mindegyik sírgödörben háton fekvő, nyújtott helyzetben temették el a halottat. Az 1. sz. sír a lelőhely déli részén helyezkedett el, DNy-ÉK-i tájolású volt, az elhunyt jobb vállához és a bal bokájához edényeket tettek, az övén vas-kés függött. A sírtól nem messze egy erősen bolygatott sír feküdt, ebben csak az alsó lábszár és néhány egyéb csont maradt meg. Az 515. sz. sírt az előbbiektől nagy távolságra, a lelőhely É-i részén találtunk meg. ÉNy-DK-i tájolású volt, a medencecsonttól jobbra egy edényt és egy szekercét találtunk. Az elhunyt fibulát és ezüstgyűrűt viselt, a mellkasára halotti obulust helyeztek.

Feltártunk néhány *avar kori* telepobjektumot és egy magányos avar sírt is. A gyermeksírt erősen bolygatott volt, de több övveret és egy fülbevaló is megmaradt a mellékletei közül. A lelőhely déli végében magányos, erősen sérült, Ny-K-i tájolású, melléklet nélküli sír került elő, a kora ismeretlen, elképzelhető, hogy a tőle nyugatra lévő templom körüli temetővel lehet kapcsolatban.

Az *Árpád-kori* objektumok – 1 földbe mélyített ház, 3 kemence és több gödör – a lelőhely déli, templomrom melletti részén, valamint É-on, a mai Rádpusztá falu északi házaitól Ny-ra jelentkeztek. Egy lakóház nyugati, rövid oldalán, a kemence mellett figyeltük meg a lejtős, 1,5 m hosszú bejáratot.

A lelőhely északi irányban folytatódik és összeér a 67/4 sz. lelőhellyel.

Munkatársak: Mészáros Szilvia, Varga Gyula, Beke Zsolt, Móricz Róbert technikusok.

MOLNÁR ISTVÁN – SIPOS CARMEN